

В.С. БІГУН

В'ячеслав Степанович Бігун, кандидат юридичних наук, здобувач Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ПРАВОСУДДЯ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА СУЧАСНИЙ ДИСКУРС

Актуальність проблематики доброчесності в юридичній науці зумовлено необхідністю осмислення нового етапу фундаментально важливого та суспільного значущого науково-практичного завдання – забезпечення права на справедливий суд у процесі реалізації сучасної судової реформи в Україні. Він характеризується, з-поміж іншого, законодавчим регулюванням і впровадженням положення про доброчесність, закріпленого в 2016 р. Конституцією України, як кваліфікаційної вимоги до суддів (кандидатів на посаду судді). Зокрема, в 2016–2017 рр. за цим критерієм вперше в історії України проведено конкурс до нового Верховного Суду.

Особливістю цих процесів є специфіка соціальних умов і регулювання в Україні. Під впливом громадянського суспільства положення юридичної етики та деонтології (які умовно об'єднуюмо в дослідженні) в сфері правосуддя впроваджуються і за допомогою громадського контролю та державного примусу. Відтак, новим об'єктом досліджень стає доброчесність як умова здійснення правосуддя, а предмет, зокрема й нашого дослідження (частину якого публікуємо), пропонується окреслити так: *доброчесність як передумова здійснення та потенційний принцип правосуддя, критерій добору суддів (на прикладі перших конкурсів до вищих судів).*

Пропоноване дослідження стосується новели, але спирається на певну традицію. Хоча окремі теоретичні, законодавчі положення про доброчесність уже висвітлено в літературі¹, малодослідженими чи недослідженими залишаються такі частини проблематики (звідси й постановка завдання (ціль публікації) та її пропонована наукова новизна), як впровадження практики доброчесності на прикладі добору суддів.

Отже, обґрунтуємо отримані результати, які стосуються методу та критичного аналізу обраних положень і періодизацію дослідження проблематики сучасного етапу (з 1990 р.), спробуємо стисло викласти сучасний дискурс.

Осмилюючи філософію правосуддя², поглиблюємо аналіз таких положень.

Особистість як одна з гарантій здійснення правосуддя і принцип доброчесності. Пропоноване нами положення про те, що особистість – одна з гарантій здійснення правосуддя, змістовно наповнюється та деталізується через положення про вимогу до її доброчесності. Так, синтезований концепт «доброчесна особистість» (вужче – «доброчесний суддя») має потенціал постати однією з гарантій здійснення правосуддя, складовою концепції філософії правосуддя, а доброчесність – принципом правосуддя.

Чи постає доброчесність як принцип, зокрема правосуддя чи то, навіть, права? З'ясувати це покликано наше дослідження (не в межах цієї публікації через обмеження її обсягу). Якщо буде обґрунтовано, що, серед іншого, доброчесність має «загальний характер системи права», «більшу стабільність» і «пріоритет над нормами права», «виступаючи загальним мірилом поведінки», є «фіксованою в зовнішніх формах права», «виявляється судовою практикою», тоді може постати питання про статус принципу (права), йтися про сферу дії (загальний, галузевий, міжгалузевий, притаманний інституту права) та інші аспекти (як-от зв'язок із принципом добросовісності, що вбачає необхідність «сумлінної та чесної поведінки суб'єктів при виконанні своїх юридичних обов'язків і здійсненні своїх суб'єктивних прав»)³.

Правосуддя як судове здійснення ідеї права. За нашою концепцією філософії правосуддя, в філософсько-правовому вимірі, – це судове здійснення ідеї права, зокрема не лише судами та суддями. Конституція проголошує (ст. 124), що «правосуддя в Україні здійснюють виключно суди», проте не лише суди та судді беруть участь у його здійсненні (це робить і, опосередковано, народ, інші учасники судового процесу). Це положення ми обґрунтували в своїх дослідженнях ще з 2000-х років. І примітно, що в змінах 2016 р. до Конституції України законодавець визнав це частково («Правосуддя здійснюють судді. У визначених законом випадках правосуддя здійснюється за участю присяжних» (ч. 1 ст. 127 Конституції)).

У своїх дослідженнях ми послідовно відстоюємо і позицію про співвідношення та розмежування понять правосуддя та судочинства⁴, яку визнав і законодавець у зазначених змінах до Конституції, зокрема до ст. 127 (йдеться про «засади здійснення судочинства»). Адже філософія правосуддя, базуючись

на певному праворозумінні, розмежовуючи право та закон, виявляє: суди (судді) здійснюють судочинство, яке не стає правосуддям автоматично. Попри суб'єктивний вимір цього процесу (який складно дослідити), доцільно надалі осмислювати його об'єктивовані прояви судового здійснення ідеї права суб'єктами судочинства, виявляти змістовні засади філософії правосуддя, на що й спрямоване наше подальше дослідження.

Наступним пропонується періодизація дослідження проблематики (сучасний дискурс), як *історико-правова база дослідження теорії та практики філософії правосуддя*.

1. Пропедевтика та початок вивчення зарубіжного досвіду (1990–2000 рр.)

Звернення до проблематики в межах навчальних дисциплін у юридичних навчальних закладах і початок вивчення зарубіжного досвіду з початку 1990-х рр. формує перші основи джерельної бази дослідження. Окремі юридичні навчальні заклади в той час започатковують викладання таких обов'язкових навчальних дисциплін (чи однієї з них), як «Юридична деонтологія», «Юридична етика», «Професійна відповідальність правника». Хоча їхній зміст відтворювався й раніше (як-от у «Вступі до спеціальності» з 1970-х рр.), цей етап має власний аспект – акцент викладачів на значенні моралі в юридичній практиці. Це пояснюється триваючою професійною деформацією юристів внаслідок трансформаційних процесів (зокрема, зростаюче домінування економічної доцільності над законністю, поступова централізація влади та відповідно підпорядкування юридичних інститутів держави потребам політиків у владі та опозиції, сервілізм юристів і девальвація юридичної науки). Звідси й спроба окремих сподвижників з відродженням української держави зберегти та закласти моральний фундамент юридичного професіоналізму на етапі здобуття фаху.

Теоретичною базою тодішніх напрацювань, як свідчать бібліографії, слугує переважно доробок зарубіжних авторів та інституцій (зокрема Росії), який на середину 1990-х відображає і зарубіжний досвід західних країн (зокрема США).

Попри актуальність та критичну важливість, широкої суспільної чи наукової дискусії не відбувається, хоча й з'являється кілька декларативних актів. Зокрема не знаходить підтримки пропозиція про започаткування Деонтологічного кодексу правничої діяльності⁵. Її істотні моменти – фокус на юридичній деонтології (радіше ніж етиці, та звернення до норм не лише моралі, а й закону в широкому розумінні), спроба закладення спільної основи всіх видів юридичної професії (радіше ніж індивідуально) та акцент саме на діяльності – праксеологічному вимірі правил. Такий результат зумовлюється, з одного боку, як відсутністю єдності в юридичній професії (наприклад, відсутності єдиної організації юристів – «голосу українських правників», яка б була авторитетною серед українських юристів усіх професій та поколінь, як-от у США – Американська асоціація юристів), так і загалом схвальним, недискусійним, але декларативним сприйняттям таких закликів (гасел), що кульмінує в схваленні актів із юридичної етики у певних видах юридичної діяльності (наприклад, адвокатів).

На практиці схвалені акти професійної поведінки залишаються переважно деклараціями, а затверджені правила носять рекомендаційний характер, оскільки не впроваджують механізмів забезпечення. Так і доброчесність (те, що відображається цим термінопоняттям) не стає обов'язковою кваліфікаційною умовою діяльності юриста загалом чи певних видів юридичної професії зокрема.

На рівні декларацій залишається і дискурс із впровадження доброчесності в діяльності органів державної влади, зокрема й судовій діяльності. Так, з ініціативи керівництва Міністерства юстиції в 1997 р. впроваджується кілька рамкових урядових документів і програм. Зокрема, йдеться про план впровадити Кодекс поведінки державного службовця, затверджену Указом Президента України «Національну програму боротьби з корупцією», включно із заходами люстрації, план розробити нові редакції проектів законів України «Про судоустрій», «Про статус суддів» та інших, «передбачивши в них норми щодо запобігання корупційним діянням з боку суддів». Фіксується прагнення боротьби з корупцією через заходи з доброчесності і в «Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 роки», «Концепції адміністративної реформи в Україні» (1998 р.), декларуючи вироблені світовою практикою принципові засади функціонування, серед яких і «принципи ефективності, відкритості та доброчесності в роботі уряду та інших органів виконавчої влади»⁶.

Яскравий приклад цього етапу, що характеризується розривом між деклараціями і практикою, – «справа Гонгадзе» (з 2000 р.), зокрема те, що двоє із трьох підсудних – працівники органів внутрішніх справ, який визнано судом убивцями журналіста, юристи за фахом, а головний виконавець – правоохоронець⁷.

При цьому не слід вважати, що на цьому етапі вимоги професійної етики, доброчесності не діють взагалі. По-перше, кожен юрист індивідуально на свій розсуд вирішує, чи дотримуватися їх і якою мірою, як внутрішніх імперативів, впроваджуючи цим принцип індивідуального саморегулювання. По-друге, за певних умов діють і корпоративні норми (як, наприклад, виключення з лав студентів за певну поведінку, як-от підроблення документів, підписів; чи «добровільно-примусовий» вихід у відставку як рятування «честі мундиру» правоохоронних чи інших органів у випадках корупційних діянь, що набули розголосу тощо).

2. Інтерналізація зарубіжного досвіду та подальші деклараційні акти (2001–2014 рр.)

Ширше відображення та проникнення (вже певною мірою інтернаціоналізованого та уніфіковано-го) зарубіжного досвіду професійної відповідальності юриста в українську практику, які акцентують на добросесності, стає наступним етапом і чинником.

Цей етап зумовлюється низкою нових процесів у правовому житті України. Зокрема, нове покоління українських юристів після відновлення Україною незалежності дедалі частіше здобуває юридичний вишкіл у зарубіжних правових системах. Деякі юристи одержують за кордоном не лише юридичну освіту, як у випадку зі США (переважно за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»), а й доступ до юридичної професії, склавши іспити та кваліфікувавшись за ознакою професійної відповідальності⁸.

Водночас в Україні поширюється діяльність іноземних організацій та підприємств, які привносять та просувають так звані «кращі практики» (успішний досвід) стандартів юридичної професії, власну правову культуру. Це як міжнародні юридичні фірми та корпорації зі своєю корпоративною культурою, так і освітньо-професійні програми міжнародних організацій (як-от Асоціація американських юристів, Рада Європи, ПРООН), окремих держав (зокрема, США, Канада, ФРН). Виходять і порівняльно-правові дослідження й монографії⁹, відображаючи іноземний та український досвід.

Відбувається активна та пасивна інтерналізація зарубіжних правових стандартів. Якщо здобуття юридичної освіти, фаху за кордоном і робота в міжнародних організаціях залишаються привілеєм небагатьох, то матеріали про професійну відповідальність, зокрема про добросесність у юридичній професії, стають доступними і поширюються. Так, навчальні дисципліни із юридичної етики та деонтології теж набувають поширення та стають загальнообов'язковими. Юридична наука теж розвиває відповідні дослідження в межах як традиційних, так і нової спеціальності – філософія права, окремі дослідники якої вважають юридичну деонтологію вступом до неї¹⁰.

Вивчення іноземного досвіду орієнтується на його впровадження у внутрішні процедури та стандарти через співпрацю з Урядом, міністерствами, що підвищує юридичну силу відповідних положень. Наприклад, у 2000 р. затверджують Загальні правила поведінки державного службовця як узагальнення стандартів поведінки та добросесності. Відтак, починається важлива «точкова співпраця» в проблемних напрямках на основі програм міжнародного розвитку та міжурядових угод.

У 2006 р. Указом Президента затверджено концепцію подолання корупції «На шляху до добросесності», яка визнає: «добросесність суддів є необхідною передумовою існування незалежної судової системи». Вона констатує: «перші кроки у здійсненні судової реформи в Україні не спричинили помітні зміни у забезпеченні добросесності в органах судової влади», деталізує основні корупційні ризики.

Цей етап виявляє: діагностику проведено, справа – за діями. Він не має істотного й відчутного практичного значення, але стає прогресивним чинником, формуючи передумови для впровадження кращого іноземного досвіду, прийнятного в Україні.

3. Юридизація етики та добросесності в судовій діяльності (з 2014 р.)

Практичне впровадження критеріїв юридичної етики та добросесності в судовій діяльності у зв'язку з кваліфікаційним оцінюванням суддів (зокрема конкурсом до оновленого Верховного Суду) – нинішній етап.

Трансформаційні процеси в суспільстві (зокрема, пов'язані з Революцією Гідності) зумовили потребу змін, у тому числі люстрації чи переатестації судового корпусу. Критичні дії та події, які призвели до зміни влади в 2013–2014 рр., утверджують думку: судова влада наразі не є повноцінно самостійною, як і її окремі носії (а як приклади наводяться рішення у «політичних процесах», судова заборона мирних зібрань на Майдані всупереч практиці Європейського суду з прав людини тощо).

Енергетика народного спротиву та прагнення змін зумовлює потребу істотних змін у судовій системі, в якій суддя користувався б більшою довірою, що кульмінує у низці законодавчих ініціатив. Під впливом громадськості 8 квітня 2014 р. приймається ініційований депутатами Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» (так званий «Закон про люстрацію суддів»). Відтак, вже з ініціативи глави держави 12 лютого 2015 р. парламент схвалює Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд». У червні 2016 р. парламент схвалює і нову редакцію ініційованого Президентом Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який вступає в силу з 30 вересня 2016 р., з дня набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя»).

Як результат, у 2016 р. термін «добросесність» закріплюється Конституцією (ч. 3 ст. 127), поширюється в інших нормативно-правових актах як кваліфікаційна вимога кандидата на посаду судді: бути не лише компетентним, а й добросесним.

Із початком оголошення та проведення конкурсу до нового Верховного Суду (з 2016 р.) починає формуватися практика впровадження вимоги добросесності як передумови здійснення правосуддя. Однією з новел стає створення та функціонування Громадської ради добросесності з «метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та добросесності для цілей кваліфікаційного оцінювання» (ч. 1 ст. 87 Закону «Про судоустрій і статус суддів»).

Підсумовуючи цю частину дослідження, зазначимо, що в Україні створено певний дискурс та передумови для впровадження в практику тієї якості (явища), яке відображається поняттям «добročесність». У наступних частинах дослідження ми висвітлимо зміст цього поняття (етимологію, телеологію тощо), а також аналіз впровадження (практику) критерію добročесності на прикладах добору суддів, з метою формування положень філософії правосуддя, зокрема обґрунтованості (чи необґрунтованості) визнання добročесності принципом правосуддя.

¹ Див., напр.: *Глуценко С.В.* Новели судової реформи: поняття професійної етики та добročесності в контексті кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді) / С.В. Глуценко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2016. – № 6 (33). – С. 70–83. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_6_7 Більш розширено джерела та їх огляд буде представлено в завершеному монографічному виданні та наступних публікаціях.

² Автор досліджує філософію правосуддя як напрям філософії права на дисертаційному рівні з 2000-х років. Див., напр.: *Бігун В.С.* Філософія правосуддя (до постановки проблеми) / В.С. Бігун // Проблеми філософії права. – 2006–2007. – Т. IV–V. – С. 113–119 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bihun.in.ua/uploads/tx_upspubs/Bihun_2006_PLI_Philosophy_of_Justice_Stating_the_Issue.pdf Результати апробовано в низці праць, зокрема монографії: *Бігун В.С.* Філософія правосуддя. Ідея та здійснення / В.С. Бігун. – К., 2011. – 302 с. – (Бібліотека Європейського суду з прав людини) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Bihun%202011%20Philosophy%20of%20Justice%201%20ed%20.pdf> ; див. також колективну монографію: *Правосуддя: філософське та теоретичне осмислення* / А.М. Бернюков, В.С. Бігун, Ю.П. Лобода, Б.В. Малишев, С.П. Погребняк, С.П. Рабінович, В.С. Смородинський, О.В. Стомба (відп. ред. В.С. Бігун). – К., 2009 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bihun.in.ua/uploads/tx_upspubs/Bihun_Justice_as_Judicial_Process_Ukraine_Monograph.pdf

³ *Погребняк С.П.* Основоположні принципи права (змістовна характеристика) / С.П. Погребняк. – Х., 2008. – С. 24 і надалі (поняття та характеристика основоположних принципів права).

⁴ Див., напр., наукові статті: *Бігун В.С.* Філософсько-правове осмислення правосуддя (щодо розмежування понять «судочинство» і «правосуддя») / В.С. Бігун // Вісник Львівського університету. – 2009. – Вип. 48. – С. 21–27. – (Серія юридична); *Бігун В.С.* Філософія правосуддя (аналіз положень конституції України про правосуддя та судочинство) / В.С. Бігун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2009. – Вип. 12. – Ч. 1. – С. 13–17. – (Серія «Право»); Апробоване наукове обґрунтування узагальнено в науковій монографії автора: *Бігун В.С.* Філософія правосуддя: ідея та здійснення / В.С. Бігун. – К., 2011. – С. 89–94 (див. підрозділ 3.2: Правосуддя та судочинство: діалектика форми та змісту). Зрештою, див. системний виклад в енциклопедичній статті 2017 р.: *Бігун В.С.* Філософія правосуддя / В.С. Бігун // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. – Х., 2017. – Т. 2: Філософія права / гол. редкол. С.І. Максимов. – С. 991. Див. і публіцистичну статтю: *Бігун В.С.* Імітація правосуддя – образ сучасного українського судочинства? / В.С. Бігун // Юридична газета. – 2008. – № 1–2 (136–137). – С. 3.

⁵ *Сущенко В.М.* Деонтологічний кодекс правничої діяльності в Україні: проблеми і перспективи створення / В.М. Сущенко // Наукові записки НаУКМА. – 1999. – Т. 8: Філософія. Право. – С. 65–68 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elib.ukma.edu.ua/NZ/NZV8_1999/11_sushchenko_v.pdf

⁶ Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні, затверджені Указом Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/810/98/print1528560696519609>

⁷ Засуджений Олексій Пукач – випускник Донецької школи міліції. Засуджений Валерій Костенко на час арешту – слухач 5-го курсу Національного університету внутрішніх справ; засуджений Микола Протасов – юрист, випускник Національної юридичної академії ім. Я. Мудрого. Див.: *Бігун В.С.* «Справа Гонгадзе»: ключові юристи і ролі / В.С. Бігун // Юридична газета. – 2008. – № 35 (167). – С. 9 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bihun.in.ua/uploads/tx_upspubs/Sprava_Gongadze_01.pdf

⁸ Дет.: *Бігун В.* Чи потрібно перевіряти чесність і порядність майбутнього правника? (Американський досвід: теорія і практика) / В. Бігун // Юридичний журнал. – 2003. – № 6. – С. 132–135; *Бігун В.* Отримання допуску до юридичної практики в США / В. Бігун // Юридичний журнал. – 2002. – № 3. – С. 29–30; *Українські адвокати в США: закордонна сторінка сучасної історії адвокатури // Адвокатура України: історія та сучасність.* – К., Тернопіль, 2013. – С. 138–144 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bihun.in.ua/uploads/tx_upspubs/Bihun_Ukrainians_at_American_Bar.pdf (перелік більше 50 українських юристів, які здобули доступ до юридичної професії в США). Див. також: *Бігун В.С.* Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі / В.С. Бігун – К., 2006. – С. 152–164, 214 (перелік станом на 2006 р.).

⁹ *Бігун В.С.* Юридична професія та освіта. Досвід США у порівняльній перспективі / В.С. Бігун. – К., 2006.

¹⁰ Див., напр.: *Сливка С.С.* Юридична деонтологія : підруч. / С.С. Сливка. – 6-те вид. – К., Х., 2015. – С. 4.

Резюме

Бігун В.С. Добročесність як принцип правосуддя: постановка проблеми та сучасний дискурс.

У статі висвітлюється актуальність добročесності як потенційного принципу правосуддя, пропонується аналіз окремих положень і періодизація сучасного дискурсу в Україні: пропедевтика та початок вивчення зарубіжного досвіду (1991–2000 рр.); інтерналізація зарубіжного досвіду та подальші деклараційні акти (2001–2014 рр.); юридизація етики та добročесності в судовій діяльності (з 2014 р.).

Ключові слова: філософія правосуддя, добročесність, добір суддів.

Резюме

Бигун В.С. Доброчесность как принцип правосудия: постановка проблемы и современный дискурс.

В статье освещается актуальность доброчесности как потенциального принципа правосудия, предлагается анализ отдельных положений и периодизация современного дискурса в Украине: пропедевтика и начало изучения зарубежного опыта (1991–2000 гг.); интернализация зарубежного опыта и дальнейшие декларационные акты (2001–2014 гг.); юрисдикции этики и доброчесности в судебной деятельности (с 2014 г.).

Ключевые слова: философия правосудия, доброчесность, отбор судей.

Summary

Bihun V. Integrity as a Principle of Justice: Defining the Issue and its Modern Discourse.

The article highlights the relevance of (personal) integrity as a potential principle of justice, outlines an analysis of some issues and periodization of its modern discourse in Ukraine: propaedeutics and the launch of the study of foreign experience (1991–2000); internalization of foreign experience into practice and ensuing declarative acts (2001–2013); legalization of ethics and integrity in judicial activity (since 2014).

Key words: philosophy of justice, integrity, selection of judges.

УДК 340.15

О.Й. ВОВК

Олександр Йосипович Вовк, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛИТОВСЬКА МЕТРИКА: ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО МІСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ XV–XVIII СТОЛІТЬ

Дослідження історичних джерел українського права в наш час набуває все більшого значення, особливо при підвищенні ефективності правового регулювання суспільних відносин, одним із засобів якого є ухвалення чинних нормативно-правових актів з усіх напрямів економічного та соціально-політичного розвитку України, особливо у сфері муніципального самоврядування. При проведенні децентралізації та реформуванні державного управління підготовку проектів нового законодавства доцільно здійснювати не тільки із запозичення іноземного досвіду, а й із вивчення традиційних історико-правових документальних джерел, які накопичувалися в різноманітних (державних, приватних, магістратських, судових тощо) архівах, починаючи з середньовіччя. Одним із таких історичних державних архівів є Метрика Великого князівства Литовського XV–XVIII ст., що існував у період становлення та розквіту міського самоврядування в містах України.

Вирішенням проблем, які стосуються історичної суті Метрики Великого князівства Литовського XV–XVIII ст., останніми роками займалися такі видатні вітчизняні та зарубіжні науковці: С. Абросимова, Д. Анужите, А. Балюніс, Е. Баніоніс, А. Блануца, И. Валиконите, Д. Вашук, Е. Гудавічюс, Г. Боряк, Г. Голенченко, С. Думін, Л. Жеребцова, П. Кеннеді Грімстед, К. Климова, М. Ключко, С. Лазутка, І. Матяш, Т. Старостина та ін. Однак потрібно зазначити, що за деяким винятком здебільшого вони присвячені формуванню Метрики Великого князівства Литовського як державного архіву, характеристик її структури та історіографії. Тому, на наш погляд, їх слід віднести до археографічних, загальноісторичних, а не історико-правових робіт з еволюції українського права взагалі та муніципального зокрема.

Метою наукового дослідження даної статті є характеристика Метрики Великого князівства Литовського як комплексу документальних джерел міського (муніципального) права українських міст під час їх перебування у складі Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ) та Речі Посполитої (далі – РП) періоду XV–XVIII століть.

Характеризуючи Метрику Великого князівства Литовського (*або далі* – Литовська метрика), як історико-джерельного феномена, вчені вдаються до яскравих епітетів, визнаючи її як: найінформативніший комплекс джерел з історії соціально-економічного розвитку і міжнародної політики; документальне джерело першорядного значення з історії; комплекс упорядкованих і об'єднаних у книги різноманітних матеріалів з діловодства; збір специфічних матеріалів; основний і найбільш багатий комплекс джерел права; комплекс офіційних матеріалів; найбільший за параметрами, значимістю й хронологічним охопленням збір пам'яток духовної культури, мов та писемності тощо. І це, безумовно, відповідає